

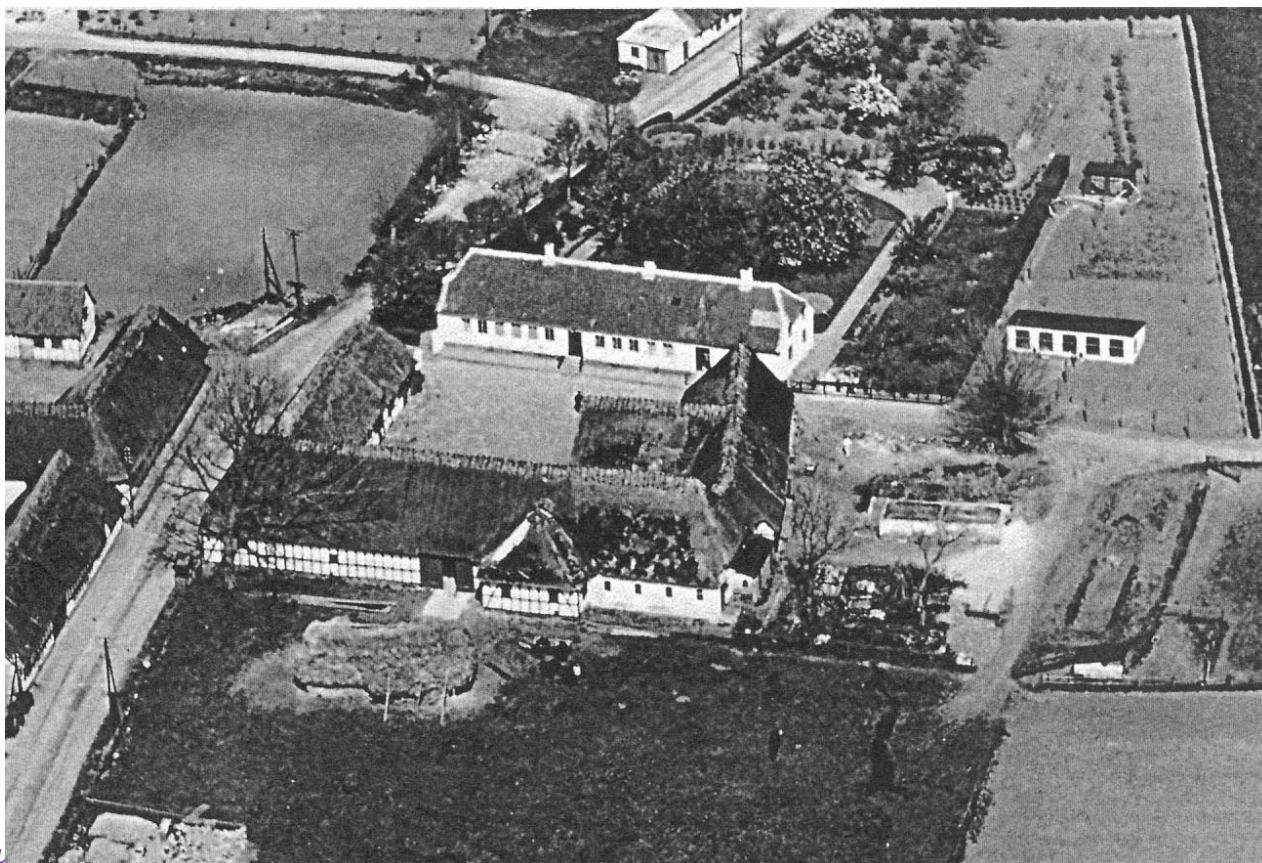
Artikelarkiv Arvesølv 2005

Mere om Thomas Christensen i Munkebo

af Ole Nederland

Da feltmarskal Hans Schack i november 1659 - under svenskekrigene - indledte sit felttog fra Kerteminde, var hans vejviser fæstebonden Thomas Christensen fra Toftegård i Munkebo, klos op ad gadestævnet.

Historien har været behandlet i flere artikler, bl.a. i Fynske Årbøger 1990, Lokalposten 17/9 1991 ff. og i bogen "Det gamle Munkebo" (Kertemindeegnens Museer 2002).

Luftfotoet viser på 162 agre spredt ud over byens tre marker. En nærmere beskrivelse af gårdens besætning og tilbehør kan kun gives for 1795, som imidlertid rammer to år inden byjordens udskiftning og derfor godt kan have interesse. Er forholdene sammenfaldende hen over de mellemliggende år, har Thomas haft 13 heste i sin stald og til befordring på vej og mark fire køretøjer, hvoraf de tre deciderede arbejdsvogne. Blandt markredskaberne var to plove og tre harver, alt svarende til et hartkorn på 11 tdr. 4 skp., eller det samme som i matriklen 1688.

Derfor skal den ikke gentages her, men det er praktisk kort at opsummere det usædvanlige ved Thomas Christensens person, for nogen helt almindelig fæstebonde var han ikke. I Bjerger Herreds tingbøger 1649-66 (Landsarkivet for Fyn) er han nævnt eller omtalt udførligt mere end 70 gange, og i Hans Schacks privatarkiv (i Rigsarkivet) ligger andre vigtige aktstykker om ham.

Blandt andet oplyses det her, at han under Kejserkrigen i Tyskland (1625-29) havde været kaptajn i Christian IV's elitehær "Det Røde Regiment". Siden havde han virket som officer i Det Fynske Landeværn, men sideløbende var han delefoged (tilsynsmand og anklager) for Skt. Knuds Kloster i sager om klostrets fæstegods.

Men det er naturligvis først og fremmest i rollen som vejviser i svenskekrigenes sidste fase, Thomas vil blive husket. Med sikker sans for det strategiske førte han Hans Schack og hans 6.000 danske soldater hele vejen fra Kerteminde over Munkebo-Odense til Nyborg - først med tre dages venteposition ved Munkebo Kirke, så videre ad velvalgte småveje og pas - hele tiden, så svenske bagholdsangreb kunne undgås og hæren til sidst blive forenet med den anden danske hær, under anførsel af feltmarskal Eberstein, som netop havde befriet Jylland og nu var på vej fra Middelfart.

Det hele lykkedes, og da de samlede danske styrker den 14. november mødte den svenske ved Nyborg, blev resultatet den sejr, der betød Fyns befrielse efter to års besættelse.

I gennemgangen af Thomas Christensens liv har der tidligere været grund til at tro, at fæstet af Munkebogården var givet Thomas som belønning for hans indsats under Kejserkrigen, men nye oplysninger er dukket frem og kan passende gives videre her. Det viser sig nemlig, at Thomas i 1629 endnu ikke var munkeboer - og først blev det 1648. Hvis hans udnævnelse til kompagnichef for Christian IV har fundet sted i 1626, må han derfor, ved indflytningen i Toftegård, have været en halvgammel mand på 48-50 år¹).

De nye oplysninger er givet i en omfattende sag fra Odense Herred og står at læse i tingbogen for 1671. Blandt de afhørte vidner var Thomas Christensen, og ud over et velkomment supplement til, hvad der tidligere har været kendt, fås her et glimt af personen bag navnet. Hans sikre optræden genkendes, og ligeledes hans klare dømmekraft og modet til at gå på tværs af autoriteterne, når en sandhed skulle frem.

Sagen handlede om Munke Mølle, som var en del af Skt. Knuds Kloster og dermed i retslig henseende hørte under Odense Herred (ikke Odense købstad). Det omtalte tingmøde var kulminationen af lang tids kævl mellem klostrets daværende ejer, landsdommer Jens Lassen²), og mølleren, den opfarende og evigt trættekære Johan Boch. Til at vidne var indkaldt et rekordstort antal mænd: 92 i alt (!), blandt hvilke mange af klostrets fæstebønder rundt om fra det fynske land. I denne anselige flok var Thomas den første til at træde frem og udtale sig - tydeligt som aftalt talsmand for de fremmødte. Thomas kunne belægge sine ord og turde sige, hvad der skulle siges.

Og for at hans vidne kunne veje tungt nok, indledte han med at minde dommeren om sit langvarige kendskab til stedet. Gennem 23 år havde han været fæster i Munkebo og i den egenskab deltaget i møllens vedligeholdelse, en væsentlig part af klosterbøndernes hoveri. Men mølleområdet var stort, og der var mange hovbønder; derfor var arbejdet inddelt i *fjerding*. Thomas og de andre Munkebofæstere hørte til samme fjerding som fæsterne i Åsum.

Hovpligten var imidlertid ikke Thomas' første kendskab til klostrets anliggender, for indtil 1648 havde han haft titel af *staldmester*, udnævnt af kongens kansler Christian Friis, lensmand på Sankt Knuds Kloster fra 1617 til sin død 1639. Men hvornår udnævnelsen var sket, ses desværre ikke - kun at det "var mange år tilforn" (så måske 1629!)

*Udsnit af Generalstabens kort over Odense købstad, opmålt 1904, eller året efter, at Munke Mølle var flyttet til Odense havn. På Thomas Christensens tid lagde Skt. Knuds Klosters fæstebønder en stor del af deres indsats på møllens område, som arbejdsmæssigt var inddelt i fjerdinge. Den angivne **Sluse** i dæmningen kan endnu i dag stedfæstes præcist: syd for Ny Vestergade, nabo til Åfarten. - **Filosofgangen** var i 1904 en smal spadseresti, men udvidedes kort tid senere ved overdækning af den nordlige bagå, begyndelsen til malekarmen, der drev møllens hjul. - Kalamiteten i 1671 har tilsyneladende været, at malekarmens sydvæg ikke kunne gøres tæt nok, hvad der medførte uheldig udstrømning af vand over de lave områder ned mod åens sydlige arm - og indvendigt pres på dæmningen, som i forvejen skulle stoppe for vandet vestfra.*

Johan Boch kan eventuelt have været dygtig som møller og havde i hvert fald haft Munke Mølle i fæste også inden svenskekrigene, men hans krav om materialer til vedligeholdelsen var højst ubeskedne: adskillige hele egetræer med diverse andet tømmer, jern og sten, og dertil en indtægt for mølletold, der lå over, hvad andre møllere tog.

Men hvad han havde fået ud af det hele, var et mysterium for de fleste, ikke mindst for ejeren, landsdommeren selv, for møllen fungerede til stadighed elendigt, og Boch for sin part råbte op om, at herskabet lod ham i stikken.

Diskussioner med Boch var imidlertid frugtesløse, for hans omgangsform var højst uelskværdig. Ord som "løgner" hang løst i munden på ham, og pæne folk, der kom agende med deres korn, kunne få at vide, at de måtte køre fanden i vold.

Heller ikke hans omtale af hovbønderne var venlig; Lassens bønder forstod sig ikke på mølledæmningen, sagde han. Og da landsdommeren engang havde sendt et par tjenere til kontrol af møllen, afviste Boch dem med saftige bemærkninger om, at han ikke havde pligt til at lade Lassens "tjenere, blækskidere og blæklorte" komme ind.

Det sidste havde givet anledning til sagsanlæg ved Højesteret i København, og i virkeligheden var Boch allerede fradømt sit fæste. Det var blot ikke – endnu – lykkedes nogen at sætte ham på porten, og Lassen havde endda lovet at benåde ham, hvis han ville forbedre sin opførsel. - Hele den vidtløftige sag om Boch og hans møllefæste havde gang på gang været på tingets dagsorden.

Den gamle Munke Mølle, her tegnet af J. H. T. Hanck, H. C. Andersens gode ven, 1828. Til venstre udmundingen af Munkemøllestræde, hvis store hus ved den tid var møllerens beboelse. Vandet under broen er MALEKARMEN, der førte den nordlige arm af åen frem mod møllehjulet.

I betragtning af al denne hurlumhej kan det overraske, at den ligevægtige Thomas meldte sig på Bochs parti – i hvert fald delvist. I al den tid, Thomas havde kendt til møllen, havde problemerne nemlig været de samme, sagde han – også før Bochs tid: en dårligt holdt mølledæmning og en malekarm, hvis vand løb ud de forkerte steder og dagligt voldte skader på dæmningen. Også i kansler Friis' tid havde det været sådan. Men det bemærkelsesværdige var, at på intet tidspunkt de sidste 23 år havde bønderne haft så stort besvær med dæmningen som siden landsdommer Jens Lassens overtagelse af klosteret.

Det var midt på sommeren. Thomas var kommet tidligt til Odense denne tirsdag morgen, og inden tingmødet havde han været et vend nede ved åen for at se til den fjerding, han personligt havde medansvar for. Derfor vidste han med sikkerhed, at alt var, som det plejede: Vandet silede ud gennem malekarmens sydvæg og ned mod dæmningen, der til stadighed led under trykket og var sunket mere end en alen siden forrige syn.

Ved morgenbesøget havde Thomas haft Jep Nielsen med sig – en anden af Munkebos Skt. Knudsfæstere - og ord til andet kunne Jep bekræfte, hvad Thomas havde sagt. Selv huskede han kun forholdene fra ti år, for længere havde han ikke haft sit fæste i Munkebo, men sammen med Thomas havde han nylig været inde hos Boch og bedt om, at han og nogle ledsagere kunne tage jord og græstørv i Møllemosen (Munke Mose) til dæmningens reparation. Men det havde Boch afslået.

At det forholdt sig sådan, bekræftede Thomas kort. Derefter udtalte de mange andre vidner sig - flere med henvisning til Thomas' indlæg. Selv udtalte han sig ikke yderligere.

¹⁾1671 må Thomas Christensen have passeret de 70 år, og meget ældre blev han næppe. En oversigt i Bispear-kivet over fæstere i Munkebo 1677 nævner ham ikke.

²⁾ Selv om den katolske tid var sluttet med reformationen (1536), brugtes betegnelsen "Skt. Knuds Kloster" stadigvæk – først om klosteret som kongens ejendom, derefter - når kongen havde brug for penge - i hænderne på dem, der købte af godset eller fik det som udlæg for tilgodehavender. I 1664 hørte syv af Munkebos 17 gårde endnu under Skt. Knuds Kloster (jf. matriklen samme år), men netop i 1664 havde kongen solgt klosteret med tilhørende gods til den stenrige landsdommer Jens Lassen (se Odense bys historie III, "De magre år").